

MATKY A KAMIONÁCI

Ivana Dobráková

ARGO

Matky a kamionáci

MATKY A KAMIONÁCI

Ivana Dobráková

ARGO

Kniha vyšla s finanční podporou Komise SLOLIA,
Literárně informačního centra, Bratislava.

Matky a kamionisti

Czech edition © Argo, 2019

Copyright © Ivana Dobrákovová, 2018

Translation © Martina Bekešová, 2019

Cover art © Tomáš Cikán, 2019

ISBN 978-80-257-2965-6 (váz.)

ISBN 978-80-257-3061-4 (e-kniha)

TÁTA

Vyberu jeden obraz, netvrdím, že něco vystihuje, znám ho jen z vyprávění, sama si nic takového nevybavuju: Sedím vedle své sestry na gauči v obýváku a díváme se spolu na pohádky. Sestra je o čtyři roky starší než já, v tu chvíli jí může být tak šest, mně necelé dva, táta je v kuchyni. Bydlíme na hradním vršku, u Mudroňové, v té nejsuprovější bratislavské čtvrti, v garáži máme krásného forda, v obýváku krb a z balkonu výhled na Rakousko. Chodím už do jeslí, protože oba moji rodiče pracují.

Vejde máma, utahaná z práce, ověšená nákupními taškami, a takhle nás tam najde. Moje sestra s nudlí až někde na kolenou, díky které však aspoň necítí, že její mladší sestřička Světlana je totálně posraná, s plenkou prokaděnou skrz naskrz, táta, no ano, v kuchyni, ale spící, s hlavou položenou na ubrusu, vedle flašky. Něčeho. Netřeba nic upřesňovat, každému je to jasné.

Jednu věc bych ale upřesnit chtěla. Táta s námi nebydlel. V týdnu k nám často chodil, často u nás přespával, ale trvalé bydliště měl jinde, ve vesnici u Maďarů, u jezer, kam jsme se v létě jezdili koupat. Když se naši vzali, máma měla v plánu, že odejde s manželem, vždyť už byla těhotná s mojí sestrou, ale bydlela v tak pěkné části Bratislavy, krb, výhled atd.,

proto se na poslední chvíli rozhodla, že ne, ona k Maďarům nepůjde. Možná v tom má trochu prsty moje teta, mámi-na sestra, celou dobu jí domlouvala, nikdy tě nepřijmou, vždycky tam budeš cizí. A ještě ke všemu ke tchyni. Dej na mě. Dala, máma. Ale pak si postavil hlavu táta. Jeho domov je tam. A tečka. Zkrátka bydleli odděleně. Aspoň první roky. Než se tátův zdravotní stav zhoršil.

Vlastně nevím, co říct o tátovi, o těch prvních letech. Byl plešatý. Strašně se mi to líbilo. Té jeho plešce jsem říkala kolo mlýnský. Taky jsem chtěla mít takové kolo na hlavě. Jednoho dne, ten moment si vybavuju přesně, jsem ze šitíčka vynadala nůžky a vystříhala si do vlasů kolečko. Celá hrdá jsem se šla ukázat mámě. Na její reakci už si nevzpomínám, ale pamatuju si, jak to potom každému vyprávěla. Okřídlená rodinná historka.

Vybavuju si i vesnici u Maďarů. V Bratislavě táta pracoval na technické univerzitě, ale doma byl drobný zemědělec, hospodář, v ruce vždycky rýč, motyku, hrábě nebo hadici, svlečený do půl těla. Jeho zahrada mi v dětství připadala obrovská, hotové království, kde se dalo lézt po stromech, spadnout do studny, zpotit se ve skleníku. Ohromilo mě, když jsem se později dozvěděla, že tátova zahrada tvoří jen zlomek původního hospodářství, které nagyapovi znárodnili komunisti. Sahalo prý až k jezerům. To by bylo, skákat do vody přímo ze zahrady, mít i koně, a nejen ty slepice a králíky, co chovala nagymama.

Jezdili jsme tam na víkendy a u jezer trávili i celé léto. Nagymama ještě žila a mluvila víceméně jenom maďarsky, na místní bastardy pokřikovala *kiskutya*, pekla nám se sestrou

palačinky, o nichž bych ráda prohlásila, že byly nejlepší na světě, ale popravdě už si nepamatuju, jaké byly. Společně se synem se starala o zahradu, o to malé hospodářství. Ve skleníku pěstovala sazenice, které pak prodávala na trhu. I máma se zpočátku snažila být užitečná a něčemu se od tchyně přiučit, pomáhat, ale velice rychle pochopila, že její sestra měla pravdu. Marná snaha. Cokoli udělala, bylo špatně a *istenem, hagyd, ne segíts*. Nagymama ji odháněla od sazenic skoro jako nějakého bastarda, který se k nám protáhl dírou v plotě. Až si mamka nakonec řekla, tak dobře, mám toho po krk. A věnovala se už pouze květinám na předzahrádce a okrasným dřevinám. Později začala dokonce tvrdit, že než by šla prodávat na trh s kárkou plnou sazenic, to se radši rozvede.

Táta hodně cestoval a na svých cestách rád fotil. V ložnici měl skříň plnou žlutých obálek s vyvolanými snímky, s oblibou jsem se v nich hrabala. Táta dokázal cvaknout dvacetkrát tu samou skálu skrz sklo autobusu, pořídil tři filmy rozmazaných Niagarských vodopádů, neměl k focení žádné vlohy. Našla jsem i fotky táty ve společnosti velmi nápadně nalíčených a oblečených žen, které vypadaly divně, a až o mnoho let později jsem to dokázala pojmenovat přesněji – vypadaly vulgárně. Fotky, na nichž objímá cizí vulgární ženské v nějakých podnicích, jsou jediné, na nichž je vidět i on. Jinak jen samé krajinky.

Táta se na cestách seznámil s mnoha cizinci a ty pak zval k sobě domů, do rozlehlého patrového domu, který postavil těsně po pádu komunismu, hned vedle nagymamina klasického venkovského stavení. Na léto pronajímal pokoje rekreantům, co se chtěli máčet v jezerech, a někdy i svým

zahraničním známostem. Jednou jsem s jedním z nich, jistým Pančem z Peru, šla na fotbalový zápas. Teda takhle, původně jsme se vydali na kolotoče na druhé straně jezer, ale nechali jsme se strhnout davem, který se zrovna v ten moment valil na fotbalový stadion. On nemluvil slovensky, já nemluvila anglicky, dorozumívali jsme se rukama nohama. Ale vlastně jsme si na tom fotbalovém zápase, který nás oba nudil, řekli jen jedinou věc. Pančo ukázal na mé boty a řekl, že jsou *pretty nice*. To jsem aspoň pochopila. Doma se pak těžko vysvětlovalo, proč jsme šli na fotbal.

Sestra si ze mě neustále utahovala. Jednou mi namluvila, že naše jezera vznikla z plivanců. Kdysi to tam vybagrovali a zůstala tam tak ošklivá jáma, že každý, kdo šel kolem, si musel znechuceně odplivnout. A postupně se to za ta léta nasbíralo. Ty sliny. Nevěřila jsem jí, ale ta představa byla odporná. Musím však dodat, že mě naučila skákat šipky z můstku. A dělat kotrmelce pod vodou. Plavaly jsme spolu na ostrov. I s tátou. Máma vzpomíná, jak jsem se jednou u jezer ztratila. Byly mi tehdy čtyři roky. Táta ani sestra mě nikde poblíž neviděli a už byl čas jít. Tak šli. Doma táta mámě řekl: vždyť ona trefí i sama. A měl pravdu, než máma strachy omdlela, trefila jsem.

Táta pocházel z jasného patriarchátu. Nagyapa si vzal nagymamu jen proto, že byla největší dřič na jeho pozemcích a jako manželku už ji nemusel platit. Táta tyhle názory převzal a s oblibou tvrdil, že žena má dělat na poli, a když je unavená, má si odpočinout u domácích prací. Ale jak už jsem říkala – máma se hodně brzy zařadila kvůli těm sazenicím a náporu nagymamina kritizování a zalamování rukama a pak už jen odpočívala u prací ve velkém domě.

Sem tam zavařovala jahodový džem. Táta ji chválil. Po svém. Prý je skoro tak dobrý jako ten z obchodu.

Taky byl hrdý na svoje vydřené dětství, na své vzdělání, kterého dosáhl jen díky své inteligenci. Když se narodil, žili nagyapa s nagymamou v kůlně uprostřed zahrady, kde nebyla elektřina ani tekoucí voda, jen udusaná hliněná podlaha, nedaleko studna, všechno ze dřeva. Táta si přes léto vždycky z vlastní iniciativy vypočítal všechny matematické příklady z učebnice na následující školní rok a pak už se na hodinách zoufale nudil. Potom studoval na univerzitě v Praze. Tou dobou už měl docela velký problém s alkoholem. Jednou se ožral tak, že se nedokázal dostat z hospody na kolej. Vyřešil to však logicky. Jelikož hospoda stála na kopci a kolej na jeho úpatí, lehl si na zem a skutálel se až ke vchodu na kolej.

Nagyapa mu po dokončení studia ukázal sešit, kam si zapisoval všechny výdaje na jeho studium. Nechtěl od něj zpátky ani halíř, jen mu to ukázal, aby táta věděl, na kolik ho tenhle špás přišel, kolik nagyapa za jeho školy utratil. Máma říká, že mu to táta nikdy neodpustil.

Co vím o vztahu svých rodičů? Radši nic? Je to bezpečnější? Něco na tátovi máma vidět musela. Ale co?

Jednou jí prý před lidmi řekl, že je nejen moudrá, ale i krásná. Muselo to být ojedinělé prohlášení, výjimečná pochvala, když si to tak dobře vybavuje. Když jí to utkvělo v paměti. Když se mi s tím svěřila.

Jeho alkoholismus tu byl odjakživa, a proto jsem ho od malička vnímala jako jeho neoddělitelnou součást, něco, co k němu patří, co tak má být. Stejně jako nemoc. Je zbytečné se hádat, co bylo dřív, zda slepice, nebo vejce, co bylo důvodem čeho, labilní duševní konstituce, odvěký sklon k pití, genetické predispozice k tomu i onomu, obě věci se vzájemně propojily, posilnily, až se staly jeho podstatou.

A přece se některé epizody dostávají do popředí.

Jednou v noci nás máma vytáhla z postele. Nervy nadranc. Holky, vstávejte, holky, pojdte říct apukovi, že bydlíme o patro výš. V pyžamech jsme se se sestrou vypotácely na chodbu. Rozespálé. Nic jsme nechápaly. Táta ve druhém patře vytrvale zvonil na souseda, i když ten stál v otevřených dveřích a snažil se mu v tom bránit. Všechny tři jsme pak společnými silami vyvlekly tátu nahoru po schodech domů. Nevím přesně, kdy se to stalo. Kolik mi bylo let. Sestra se mnou ještě chodila do školy, takže jsem mohla být tak ve třetí třídě. Byl to jeden z prvních takových incidentů. Připadalo mi to bizarní. Jako sen. Jako noční dobrodružství, které předznamenávalo divoké mládí.

Ta skvrna tam pořád je. V té naší krásné bytovce, garáž, krb, výhled na Rakousko. A ta skvrna. Ve výtahu. Výtah bude možná už tak čtyřicet let starý, nemá žádná taková ta vnitřní dvířka. V našem výtahu vidíte, jak ubíhají patra. Jednou v noci se táta vracel domů, opilý namol, a chtěl se opřít o zeď. Opřel se o ubíhající patro. Rozrazil si čelo. Dlouhá tmavě hnědá skvrna mezi prvním a druhým patrem.

Čím dál častěji přespával u nás v Bratislavě. Chodil do Albrechta. Trávil tam celá odpoledne. Přímo naproti oknům mé třídy. Někdy jsem ho zahlédla. Opřená o parapet jsem upřeně

sledovala, jak jde do hospody. Samozřejmě jsem nikomu neřekla, hele, támhle je můj táta. Ani sestře. Ta měla třídu ve druhém patře, ale okna směřovala jinam. Na ulici se mi naopak několikrát stalo, že jsem si ho vůbec nevšimla. Kráčel proti mně, a já pořád přímo za ním, skelný pohled. Nakonec mě chytil za rameno a obrátil k sobě. Doma jsem si pak vyslechla, jak si v kuchyni stěžuje mámě, že se k němu nehlasím, že se za něj stydím. Tehdy to ale ještě nebyla pravda.

Někdy tou dobou se k němu připojila i sestra. Nebo vlastně asi až když chodila na střední. A nepřipojila se přímo k němu, jen se vydala v jeho stopách. Občas sice zakotvila i u Albrechta, ale častěji vyrážela někam se svými kamarády. Albánci. To už máma přestala zvládat. Nejdřív manžel a teď i dcera. Jednou se sestra vrátila až nad ránem, strašně zmařovaná, fialové oči, fialová pusa. Máma ji začala mlátit, křičela na ni, že tohle nesmí dělat, že už to nikdy nesmí udělat, ale sestra se tak dobře bránila, tak pohotově vystrkovala ostré lokty, že nakonec nebylo jasné, koho to bití bolí víc. Já jsem u toho plakala. Apuka nerušeně spal.

A sestra přitvrdila. Začala utíkat z domova. Nic neoznámila, prostě se sebrala a odešla. S mámou jsme se pak vydaly na policii, vyhlásit pátrání po nezvěstné osobě. Zvláštní je, že si zřetelně vybavuju naše cesty, jak hopsám dolů Hlubokou, ale bez jakéhokoli pocitu úzkosti. A přitom jsem nemohla být tak malá, abych nevnímala vážnost situace. Sestra se někdy neukázala i čtyři dny. Jednou dokonce odjela do Prahy. Policie byla nanic, sestra se nakonec vždycky objevila sama.

Myslím, že to začalo kozou. Jednoho letního dne, kdy jsme se vrátili od jezer, táta oznámil, že koupí kozu. Nagymama už byla tou dobou po smrti, a jelikož sestře bylo šestnáct a měla jiné zájmy a problémy, z kozy jsem se radovala jen já. Já, dítě. Máma nechápala, jaká koza, k čemu koza. Táta to měl logicky zdůvodněno, jako vždycky. Už se mu nechce kosit tráva, zapíchne kolík, přiváže kozu na provaz a ta spase všechnu trávu v dosahu. Mámě se hrnuly slzy do očí, zatímco já jsem vesele poskakovala po kuchyni, a než za sebou máma třískla dveřmi, vykřikla – buď koza, nebo já!

Takže z kozy sešlo.

Ale za nějakou dobu to byl poník. Tím jsem byla taky nadšená, ale jen do okamžiku, kdy mi táta prozradil svůj podnikatelský záměr. S poníkem budu dělat kolečka po zahradě, vozit děti, napakujeme se. Zklamaneč jsem se na něj podívala. Myslela jsem si, že poník bude jenom můj, že ho chce koupit mně. Protože ví, že mám ráda koně. Důrazně jsem zamítla nápad, že bych si měla takhle přivydělávat. Bylo to možná poprvé, co jsem se mu vzepřela.

Táta se tou dobou zdál vážně posedlý penězi. Neustále nám vypočítával, kolik za co vydělá, jak je co výhodné, co je třeba udělat a kam investovat, kolik se nám vrátí, v matematice byl dobrý, o tom jsme nepochybovaly, a přesto mu to pořád nějak nevycházelo. Místo aby vydělával, čím dál víc utrácel, prodělával, čím dál častěji byl na suchu, půjčoval si, nevyšel s výplatou, nepřispíval mámě.

Odjakživa v tom ale bylo i něco jiného. Něco, co jsem právě tehdy začala víc vnímat.

Tátova lakota.

Později mě ta myšlenka pronásledovala. Děsilo mě, že jednou budu stejně lakomá jako můj táta. Lakomost se totiž dědí. Jsou pro ni genetické predispozice. Tím jsem si jistá. Lakomost není věc rozhodnutí. Jste lakomí, když v podchodu s postávajícím prodávčem automaticky zrychlíte krok. Nota bene jste lakomí, když přemýšlíte, jestli je skutečně třeba dát všem kamarádům a rodinným příslušníkům dárky k Vánocům. A neumíte si pomoci. Někdy uděláte rozšafné gesto. Někoho něčím nečekaně obdarujete. Jen tak. Jako pro radost. Jako vzpomněl jsem si. Ale to se jen snažíte oklamat sami sebe. Abyste si mohli v duchu říct, já a lakomý? Ale hloupost, vždyť jsem kdysi tomu a tomu něco daroval. A přitom si děláte seznamy, kde si odškrtaváte, že tomu a tomu teď delší dobu nic darovat nemusíte. Že tomu a tomu to stačí. A co by ještě nechtěl!

Kořeny to zapustilo už dávno. Proserete celej toaleták. Tahle věta se stala leitmotivem našeho dětství. Táta nám často nadával, že musíme neustále kupovat další toaleták. Jako bychom si nemohli vystačit s jednou roličkou týdně. Vztekal se. Musíme šetřit. Musíme šetřit, opakoval. Byly jsme se sestrou přesvědčené, že to dělá schválně. Že si vybral toaleták jenom proto, aby nás ponížil. V domácnosti přece docházely i jiné věci. Mýdlo. Prášek na praní. Kapesníky. Deodoranty. To tátovi nevadilo. Ale toaleták, to bylo jeho. To se na to podívá, aby musel pořád dokupovat nová balení!

Ani s kapesným to nebylo jednoduché. Dohoda zněla dvacet korun týdně. Na tuhle dohodu si však táta nikdy nevzpomněl. Až já jsem musela. V pondělí večer nadhodit. Jestli by nemohl. Prosím. A pak sledovat, jak táta roztřesenýma

rukama hledá peněženku v kabátu. A ukrutně neochotně z ní vyndává dvacetikorunu. A podává mi ji. Jako ve zpomaleném filmu. Jako by doufal, že si to ještě rozmyslím. Že se slituju. Uhýbal pohledem. Ta situace pro něj byla očividně nesnesitelná. Tenhle týden co týden probíhající rituál se mi tak zprotivil, že jsem si po čase začala ty dvacetikoruny brát z jeho peněženky sama. Když táta spal. Po opici. Nikdy si toho nevšiml.

A přitom si dělal přesné výpočty. Snažil se zjistit, jestli je výhodnější chodit po městě pěšky, nebo se přesouvat autobusem. Když chodíte všude pěšky, ušetříte za jízdenky. To je jasné. Ale – odírají se vám podrážky! Víc než postáváním v autobusu u tyče. A boty taky něco stojí. Táta měl zápisník. Dvouletý výzkum. Už si nevzpomínám, k jakému převratnému závěru dospěl. Pamatuju si jen, jak nás se sestrou jednu dobu vláčel pěšky přes celé město, bez ohledu na naše protesty a fňukání, že nás bolí nohy.

S vyhrabáváním odpadků začal, ještě když žil u jezer. Sám by to tak, pochopitelně, nikdy nenazval. Jaképak odpadky. Vždyť to byly samé výborné a použitelné věci. Počítačová klávesnice s vylámanými tlačítky. Otlučené umyvadlo. Část skluzavky. A tak dále. Na zahradě se kupilo harampádí. Čekalo, až je opraví. Nenosil je ale jen z popelnic. Něco mu darovali, lépe řečeno *výhodně prodali* jeho kamarádi z mokré čtvrti. Ti, kteří mu dali přezdívku Molekula. Jelikož je učitel, vědec. To je jasný. Molekula byl skvělý obchodní partner. Jeho lakomost šla totiž ruku v ruce s chamtivostí. Když viděl nějakou akci, slevu, nebyl k zastavení. Tak se stalo, že donesl dvě stě stejných pohledů vesničky u Maďarů, tři bidety (abychom se sestrou přestaly používat toaleták úplně) a dvacet